

ӘОЖ 94

Ортағасырлық Ақтөбе-Лаэти қаласы**Қасенов Марат Сейтжанұлы**

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті аға оқытушы. Қазақстан Республикасы, 060011, Атырау қ., Студенттік д., 212. E-mail: kasenov.1959@mail.ru

Түйін. Мақалада Атырау жеріндегі, Ақтөбе-Лаэти қаласында жүргізілген зерттеулер берілген. Соңғы жылдардағы жиналған деректер арқылы автор қала туралы жаңа тұжырымдар береді. Негізі аңыздар мен деректерге талдау жасайды.

Батыс Қазақстан аймағында қала мен елді мекендердің дамуына табиғаты қолайсыз және экономикалық-әлеуметтік жағдай жоқ, деген көз қарас қалыптасқан еді. Соңғы жылдардағы зерттеулер көрсеткендей аймақта ондаған қалар мен елді мекендер бар екені анықталды. Соның бірі Ақтөбе-Лаэти қалашығы. Зерттеулер көрсеткендей бұл қала ортағасырда әлеуметтік - саяси орны бар, ірі қалалардың бірі болған. Алтын Орда кезеңінде Ұлы Жібек жолында жатқан, Европа мен Азияны байланыстырған керуен жолының маңызды тармағында оналасқан қаланың маңызы зор болды. Транзиттік сауданың арқасында қала жылдам өркендеп дамыды. Бірде бір керуен қалаға соқпай кетпейтін болды. Сонымен бірге қалада қол өнеркәсібі дамып, өз тауарларын саудагерлерге саудалады. Қала қазнасы толып, жаңа кәсіптік кварталдар салынды. Жаңа кварталдар жеке кәсіпке бейімделген өндірістік цехтарға бірікті. Қыш көзешілер, темір шеберлері, зергерлік бұйымдар жасау, қыш кірпіш құю цехтары өз өнімдерін жергілікті және сыртқы нарыққа шығарып отырды. Осы мәселе мақалада баяндалады.

Сонымен бірге қала атауының шығуы туралы әртүрлі жорамалдар бар. Автор өз зерттеулерін береді.

Түйін сөздер: Ортағасыр, қалалар, мекендер және сауда жолдары, қоныстар мен мекендердегі зерттеулер, отрықшылықтың даму себептері мен құлдырауы, ортағасырлық қаланың ерекшеліктері.

Кіріспе. Ортағасырлық Алтын Орда қаласы Атырау қаласының солтүстік шығысында Томарлы ауылынан 2км, шығыста Ақтөбе деген дөңес жерде орналасқан. Көлемі: 200 x 80 метр, солтүстіктен оңтүстікке созылып жатыр. Мәдени қабатының қалыңдығы 15-60см. Жобасында қала көшелері мен ғимарат жобалары айқын байқалады¹.

Қалашық ұзақ жылдар бойы Каспий теңізінің көтерілуіне байланысты су астында жатқандықтан мәдени қабаты жақсы сақталған. Судың қайтуына байланысты ол құрғап, жылдам бұзыла бастыған. Қала үсті сүйектер мен қыш сынықтарына және темір шылақтарына толы. Оның үсті кейінгі ғасырда зиратқа айналған (Afanas'ev 1996)².

Негізгі бөлім. Қала туралы алғашқы деректі 1861 жылы Орал әскерінің сызба бөлімінің меңгерушісі штабс капитан А.Е.Алексеев жазған. «В 8 верстах от города Гурьева на СВ на левой стороне реки Урала есть возвышенность с признаками построек, которую я осматривал, и нашел такую же битую посуду, как и в Сарайль-Джадит, медные деньги тоже похожи. Кроме этого тут множество человеческих костей и разных животных. Киргизы рассказывают, будто бы это был портовой монгольский город, и однажды, сделавшись прилив морской воды, которая затопила все окрестности, кроме этой возвышенности, поэтому сюда собралось множество народа со скотом. Но так как это наводнение продолжалось очень долго, то погибли люди и скот. И поэтому на том месте так много костей»³.

Егер, 1 верст – 1,066км, тең болса онда қала орны мен бағыты А.Е.Алексеев жазбасына сәйкес келеді.

¹ Археологическая карта Казахстана. – Алма-Ата, 1960. Пам-к. №1941.

² Афанасьев В.К. Отчёт о работе Гурьевского археологического отряда на поселении Актөбе-Лаэти в 1991 г.

³ Уральские войсковые ведомости. – 1867. №30. – С. 2-7.

1862 жылы Атырау маңындағы Каспий теңізін зерттеген Паллас, оның (1769ж.) уақыттан бергі тартылуын белгілейтін картасын жасады. Аталған картада (1862ж. карта) Жайықтың сол жағалауындағы құрлыстар құландысы бар Ақтөбе деп аталатын жер көрсетілген. Құландының бір біріне жақын жатқан екі жері және көлемі сопақша және үш бұрыш тәрізді көрсетілген. Бұл қазіргі Ақтөбе құландысы орны болып тұр.

XIX ғасыр II жартысында (карта Стрельбицкого) жасалған картада Атыраудың солтүстік шығыс бөлігінде (1870ж. карта) Ақтөбе қаласының құландысы көрсетілген.

Ал, аңыздар мен жыр-эпостарда «Ақтөбе» мекені туралы деректер жиі кездеседі. Соған қарағанда Ақтөбе қаласы ерте кезден белгілі болған.

Аңыз бойынша Асан Қайғы Еділден бері көшкенде бірнеше жүз адаммен Ойыл өзені өңіріне мекен салып он жыл отырған. Ол, туралы жыршы Мұрат Мөңкеұлының (1843-1906ж.) – «Үш қиян» – деген жыр толғауында кездестіреміз.

**«Ақтөбе мен Қоғанша,
Асанқайғы бабаның,
Қызыл тастан үй салдырып,
Он жыл тұтас отырып,
Өңгіме құрып кеткен жер...»** – дейді.

Осындағы Ақтөбе қаласын Ақтөбе-Лаэти қаласымен баламалауға болады. Батыс Қазақстан аймағында мұндай атаудағы басқа мекен жоқ.

Мұнда Асанқайғы бабамыз отырып кетсе, онда қала XV ғасырда салынған болады (Tarihi trlgalar 2004).

Ал, Қорғанша қаласының орны белгілі ол, Ойыл өзенінің саласы Құройыл өзенінің бойында XV ғасырда салынған (Korgansha men Aktobe 2010).

Москвалық археолог Лев Леонидович Галкин Ақтөбе қаласын XIV ғасырдағы итальяндық-генеуездік жол картасында көрсетілген қолжазбадағы «Лаэти» атты қоныспен баламалайды (Afanas'ev, Bisenov, Galkin 1976).

«Лаэти» – атауының қазақша мағанасы түсініксіз. Лаэти сөзі – (laeti) – француз және ағылшындарда кездеседі.

Кейбір зерттеушілер Лаэти атауын «лай» сөзінен шыққан дейді. Су түбіне кеткен қала лай, батпақа айналып осылай аталған дейді.

Парсыша: Лай, ылай. – Өзен суының тұнбасы, судың астындағы балшығы, батпақ деген сөз бар (Ondasynov 1974).

Махмұт Қашқари: Той: лай; қыш ыдыс жасайтын лай деп жазған (Mahmұt Qashqari 1998).

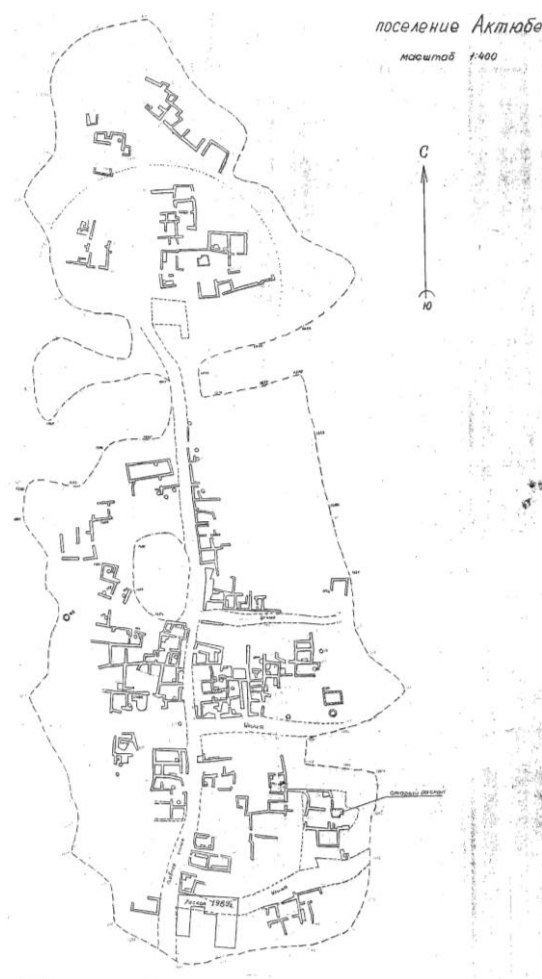
Қазақша лай сөзі: Лайсаң – Батпақ, лац. Лайыту – Лайлану деген мағана берген (Kakesh Kajyrzhan 2013).

Лаэти: сөзі көне түркі тілінде «ақ» деген мағана береді дегендерек бар. Сондықтан Ақтөбе қаласы – Лаэти қаласы деп аталған дейді. Бірақ бұлатауәлітолық зерттелген емес. Сондықтан «Лаэти» атауының мағанасы, толық ашылған жоқ.

Нумизматик Р.Ю. Рева (Татарстан Республикасы), 2006 жылы Саратов қаласынан табылған Алтын Ордалық тиынды оқып, Құтлукент қаласында соғылғанын анықтаған.

Ол, «Құтлукент» (Құтыкент) қаласы Атырау жерінде дейді. «Здесь следует добавить, что сам порядок перечисления населенных пунктов в отрывке из ал-Умари, который теперь следует читать не иначе как: «...между ним (Хорезмом) и Сарайем – город Учик (Уйшик – современный Атырау – Р.Р.) и Кутлукент (Кутлукенд – РР) ...» – сопадает с реальным маршрутом: Ургенч – Атырау – Сарайчик-Сарай». – «Құтлукент 672 ж.х. дирхемі» – «Үйшік – Атырау» қаласын маңында соғылған деген (Reva 2015).

1 сурет. Ақтөбе-Лаэти қаласы. Жобасы

Ол, өкінішкеорай, Ақтөбе-Лаэти қаласын білмейді. Оның Құтлукент (Құтыкент) қаласы, Ақтөбе-Лаэтиді қаласына сәйкескеледі. (М.С.Касенов).

Қаланы алғаш өлкетанушы В.К.Афанасьев анықтаған. Ол, өзініңқаламен алғашқы танысуы туралы былай депеске түсіреді: «1950 жылдардың соңында Гурьев қаласындағы Геология институтының (КазНИГРИ) ғылыми қызметкері, байырғы мұнайшы, Сапар Қарымсақов параққа машинамен терілген көшірме берді. Мұнда Соколокқа (Соколок ауыл және Жайықтың сол жақ қолтығы – өзек атауы) барар жолдың жартысында ағарған сүйектер басқан, үйдің қабырға іздері жақсы көрінетін қоныс бар, бұл қандай да бір «қалмақ қаласының» қалдықтары делінген. Бұл ресейлік ғалымның жазбалары тәрізді. Содан кейін Сапар Қарымсақов қыстың бір күнінде маған осы орынды көрсетті. Жаңа келген адамға бұл орынды табу қиын, өйткені алыстан қарағанда қоныс жер бетінен бөлініп көрінбейді.

Сол кезде мен Ақтөбеден оңтүстік шығыста 500 метрде орналасқан қорғанды таптым. Оның өне бойы алтынордалық керамикадан тұнып тұрды. Өкінішке қарай, бұл қорған соңынан маңында «Орбита» телестансасының құрылысын салған кезде жойылып кетті. Бірақ, біз қазірдің өзінде құрылысшылар қорғанды бұзған кезде жер бетіне шығып қалған ескі қорған қалдықтарын көреміз» (Afanas'ev 1996, P.51-56).

Содан кейін мен бұл орынды Ш.Ш.Уалиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының археологы М.С.Мерциевке көрсеттім. Ол шлактардың молдығына назар аударып, бірнеше үлгіні алды. Біраз уақыттан кейін республикалық басылымдардың бірінде осы ескерткіш туралы хабарлама берілді. Ол бір бірінен 400м, қашықтықта орналасқан екі қоныс туралы жазады (Mershiiev 1969).

Л.Л.Галкин ойынша, екінші қоныс болмаған. М.С.Мерциев қыш құмырашылар мен кірпіш дайындаушылар ауылын бөлек қоныс деп санаған дейді.

В.К.Афанасьев, бірақ, осы оң жақ жағалауда бақша шаруашылығы учаскесі болған, кейіннен қазақтардың қабыр қауымдары жерленген деп санайды.

1975 жылы «Археологические открытия» жылдық альманахында (КСРО баспасы) Л.Л.Галкин, В.К.Афанасьев және С.Бисеновтың: «Батыс Қазақстандағы жұмыстар» атты мақаласы жарияланды. Мұнда Ақтөбе қонысындағы қазба жұмыстары туралы айтылды (Afanas'ev 1976).

1977 жылы осы авторлар «Археологиялық ашылулар» альманахында осы қоныстағы қазба жұмыстарының жалғастырылуы туралы «Алтын Орда қаласы Лаэти туралы зерттеу» – атты хабарлама басылды (Afanas'ev, Bisenov, Galkin 1978, P.511).

Л.Л. Галкинның бернеше мақаласы мен естеліктері жарияланды (Galkin 1976, 2003).

Қонысты жүйелі түрде қазу жұмыстарын Лев Леонидович Галкин бастаған КСРО ҒА Орта-Волга экспедициясы 1974 жылдардан бастап жүргізді. Археологиялық қазба жұмысы 1975, 1976, 1977 жылдары жалғасты⁴.

Сондай-ақ Волга-Урал археологиялық экспедициясы 1981, 1983 жылдары жалғастырды⁵.

1989-1991 жылдары қазба жұмыстарын З.Самашевтың Батыс Қазақстан археологиялық экспедициясы жүргізді⁶.

Ортағасырлық Ақтөбе-Лаэти қаласы төменгі Еділден Орта Азияға апаратын кереуен жолында XIII-XIVғғ. пайда болған Алтын Орданың қолөнершілік елді мекені. Табылған заттар сипаты қалада металдан, шыныдан, темірден, сүйектен бұйымдар дайындайтын шеберханалар болғанын, зергерлік шеберханалар болғанын көрсетеді. Бұлар қоныс арқылы өтетін сауда кереуендеріне қызмет көрсеткен.

Қала тек қолөнершілер қаласы ғана емес, кереуендерге қызмет көрсетумен де айналысқан. Ол бас қала Сарайшықтан оңтүстікке қарай бір фарста (50 шақырымда) орналасқан.

Алтын Орда мемлекетінің маңызды функцияларының бірі сауда делдалы болу және сауданы өз қарамағында ұстау, осы қызметтен кірістер алу функциясы болды. Ежелден сауда жолдарының торабы болып келген Каспий өңірінің географиялық орналасуы Сарайшық пен Ақтөбе-Лаэти қалаларын ортағасырлық Шығыстың сауда процестеріне белсенді қатысушы қылды (Kasenov 2007, 2012).

Қаланың мәдени қабатында көптеген бақыр тиындар табылған. Алтын Орданың өзара қырқысуынан кейін және Темірлан жорықтарынан кейін сауда жолдары біртіндеп құлдырай бастады.

Ақтөбе-Лаэти қонысы Жайық өзенінің тармақтарының бірі сағасы өзегінде орналасқан. Усадьбалық түрде жоспарланған көптеген алтынордалық қалалардан айырмашылығы – Ақтөбе-Лаэти қаласы нақты жоспарланған. Қала

⁴ Галкин Л.Л. Отчет СВАЭ - 1975 г.; Галкин Л.Л. Отчет СВАЭ -1977 г.

⁵ ВУАЭ – 1981 г. (Л.Л.Галкин).

⁶ Самашев З. Отчет ЗКАЭ 1989-1991г.

жекелеген кварталдарға бөлінген. Зерттеу кезінде анықталғандай, кварталдар әртүрлі мамандық шеберлеріне тиесілі болған. Солардың ішінде зергерлер де болған, бұлар алтыннан жасалған жапсырма түйіндіктер, табақша тәрізді және сұрақ белгісі түріндегі сырғалар жасаған. Сондай-ақ сүйектен ою оятын шеберлер де болған.

Кварталдан балық қабыршақтары мен балық сүйектерін көптеп кездеседі, бұл жерде балықтың бекіре, қорытпа, қызыл балық сияқты бағалы тұқымдарынан өнімдер өңдеп дайындаған

Қаланың солтүстік шетіндегі үлкен кварталды мыс балқытушы қолөнершілер алып тұрған. Мұнда мыстан жүзік, білезік, ыдыс, айналар жасаған. Сонымен бірге бұл кварталда шыны пастасынан моншақ, алқа, білезік сияқты бұйымдар дайындаған. Қазба кезінде табылған, жасалған әшекейлер осы жерде «көз» түріндегі шыны тұмарлар жасалғанын көрсетеді. Бұл моншақтар, тұмарлар алуан түрлі түсті және әр түрлі мөлшерде болды, ол бұйымдар көз тиюден сақтау үшін жасалатын болған.

Қоныс XIV ғасырда Каспий теңізінің суы деңгейі көтерілуі нәтижесінде су астында қалды. Оны Жайық өзенінің тасыған сулары басып қалған.

Ақтөбе көне қаласы үлкен ғылыми-тарихи қызығушылық тудырады. Өйткені ол тұтас қолөнершілік кешен болып табылады. Оған жасалған қазба жұмыстар қоныстың пайда болуы, халқының этностық түрі туралы ақпарат береді. Ескерткіш деректері қоныстың XIIIғ. басынан XIVғ. соңына дейін тіршілік еткенінен хабар береді. Қоныс Орта Азиядан Еділ бойына барар жолда Сарайшықтан бір күндік кереуен жолында орналасқан (Galkin 2013).

Жалпы Каспий өңірінің алтынордалық қалаларының өзіне тән ерекшеліктері бар. Бұлар шеттен келген моңғол тілді халықпен және жергілікті моңғол дәуіріне дейінгі түркі тілдес халықтың, жалпы көшпелі дәстүрдің ықпалымен қалыптасқан. Каспий өңірінің қалалық мәдениетінің архитектуралық – құрылыс ерекшеліктері бірнеше этномәдени құрамдар қатысуы нәтижесінде қалыптасқан. Орта Азия халқы әкелген дағдылар жаңа қала мәдениетінің интеграциясында басым рөл алады. Бірақ қалалар тек сауда өнімін тұтынушы болып қана қоймады, олар өз өнімдерін де саудалады.

Каспий өңірінің қалалары континент арқылы өтетін сауда жолдары жүйесінде орталық орын алды. Бұлар еуропалық елдерді ортаазиялық өңірмен байланыстырды. Саудагерлер, дипломатиялық миссиялар және жай саяхатшылар өздерінің XIII-XIV ғасырларда Батыс пен Шығысты жалғайтын ұзақ сапарларында Ақтөбе-Лаэти қаласына соқпай кетпейді. Қоныстың мәдени қабатында осында басқа елдерден әкелінген импорт заттардың көптеп табылуы кедейсоқ емес.

Бірақ қала сауда өнімдерін тұтынушы ғана емес, мұнда өзінің қолөнер өндірісі де болған. Ол әртүрлі техникалық құралдар қолданған, жоғары деңгейде дамыған.

Тоқтамыс ханның басқаруы кезінде өңірдің саяси және экономикалық жағдайы біраз тұрақталды. Бұл қала өмірінің қалпына келуіне қолайлы ықпал етті.

Бірақ бұл процесс әмір Темірдің 1395 жылғы жойқын соғысынан кейін тоқтап қалды. Осыдан кейін Каспий өңіріндегі қалалар мен мекендердің азып тозып, құлдырау процесі басталды.

Список литературы/ Әдебиеттер тізімі

1. Афанасьев В.К. К истории северо-восточного Прикаспия. Реестр археологических памятников области. ЗО НАН РК. – Атырау, 1996.
2. Афанасьев В.К., Бисенов С.Б., Галкин Л.Л. Исследование Золотоордынского города Лаэти // Археологические открытия 1977 г. – М., 1978.
3. Афанасьев В.К., Бисенов С.Б., Галкин Л.Л. Работы в Западном Казахстане // Археологические открытия 1975 г. – М., 1976.
4. Галкин Л.Л. Стекланный медальон-амулет с поселения Актобе // Советская археология. – 1976. – №2. – С.252-255.
5. Галкин Л. Коробейники Золотой Орды // Техника-молодежи. – 2003. – №2(Февраль). – С.52-56.
6. Галкин Л.Л., Касенов М.С., Афанасьев В.К. Средневековое городище Актобе-Лаэти (XIII-XV вв.). – Атырау, 2013.
7. Касенов М.С. Средневековое городище Актобе(Лаэти) // Х.Досмұхамедов атындағы АМУ Хабаршысы // Вестник. Гуманитарлық ғылымдар сериясы. – Атырау, 2007. – №1(8). – 50б.
8. Касенов М.С. Средневековое городище Актобе-Лаэти // Вестник Прикаспия. Археология, История, Этнология. – 2012. – №3. – С.42-54.
9. Кәкеш Қайыржан. Сөз сандық. Қазақтың көне сөздері. – Алматы, 2013. – 279 б.
10. Қорғанша мен Ақтөбе қаласындағы зерттеулер // Каспий өңірінің тарихи және әдеби мұраларын сақтау және одан әрі дамытудың өзекті мәселелері» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының Баяндамалар жинағы. – Атырау, 2010. – Б.137-141.
11. Махмұт Қашқари. Түрік сөздігі. – Алматы, 1998. – 198 б.
12. Мерциев М.С. Поселение XIII-XV веков в Западном Казахстане // Культура древних скотоводов и земледельцев Казахстана. – Алма-Ата, 1969. – С.153-161.
13. Рева Р.Ю. Очеканке монет и наименовании некоторых городов в конце XIII – начале XIV вв. в окрестностях современного Атырау // Қазақ хандығының 550 жылдығына арналған «Қазақ хандығынан – егемен Қазақстанға» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. 25-26 қыркүйек 2015. – Атырау, 2015.
14. Тарихи тұлғалар. Есет, Алдар, Мұрат, Шернияз. – Алматы, 2004. – 58б.
15. Оңдасынов Н. Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік. – Алматы, 1974. – 243б.

Reference

- Afanas'ev 1996 – Afanas'ev, VK 1996, *K istorii severo-vostochnogo Prikaspija. Reestr arheologicheskikh pamjatnikov oblasti. ZO NAN RK*, Atyrau. (in Rus).
- Afanas'ev, Bisenov, Galkin 1976 – Afanas'ev, VK, Bisenov, SB, Galkin, LL 1976, *Raboty v Zapadnom Kazahstane, Arheologicheskije otkrytija 1975 g*, Moscow. (in Rus).
- Afanas'ev, Bisenov, Galkin 1978 – Afanas'ev, VK, Bisenov, SB, Galkin, LL 1978, *Issledovanie Zolotoordynskogo goroda Lajeti, Arheologicheskije otkrytija 1977 g*, Moscow. (in Rus).
- Galkin 1976 – Galkin, LL 1976 *Stekljannyj medal'on-amulet s poselenija Aktobe, Sovetskaja arheologija*, №2, C.252-255. (in Rus).
- Galkin 2003 – Galkin, L 2003, *Korobejniki Zolotoj Ordy, Tehnika-molodezhi*, №2(Fevral'), P.52-56. (in Rus).
- Galkin, Kasenov 2013 – Galkin, L.L., Kasenov, M.S., Afanas'ev, V.K. *Srednevekovoe gorodishhe Aktobe-Lajeti (HIII – HV vv.)*. – Atyrau, 2013. (in Rus).
- Kasenov 2007 – Kasenov, MS 2007 – *Srednevekovoe gorodishhe Aktobe (Lajeti), H.Dosmұhamedov atyndary AMU Habarshysy. Gumanitarlyk ғылымдар serijasy*, №1(8). (in Rus).
- Kasenov 2012 – Kasenov, MS 2012, *Srednevekovoe gorodishhe Aktobe-Lajeti, Vestnik Prikaspija. Arheologija, Istorija, Jetnologija*, №3, P.42-54. (in Rus).
- Kakesh Kajyrzhan 2013 – *Kakesh Kajyrzhan. Soz sandyk. Kazaktyñ kone sozderi*, Almaty, 279p. (in Kaz).
- Korgansha men Aktobe 2010 – Korgansha men Aktobe kalasyndagy zertteuler, *Kaspij oñirinin tarihi zhane adebi muralaryn saktay zhane odan ari damytudyn ozekti maseleleri» atty halykaralyk gylymi-praktikalyk konferencijasynyn Bajandamalar zhinagy*, Atyrau, P.137-141. (in Kaz).
- Mahmut Kashkari 1998 – Mahmut Kashkari. *Turik sozdigi*, Almaty, 198p. (in Kaz).
- Mershhiev 1969 – Mershhiev, MS 1969, *Poselenie XIII-XV vekov v Zapadnom Kazahstane, Kul'tura drevnih skotovodov i zemledel'cev Kazahstana*, Alma-Ata, P.153-161. (in Rus).
- Reva 2015 – Reva, RJu 2015, *Ochekanke monet i najmenovanii nekotoryh gorodov v konce XIII – nachale XIV vv. v okrestnostyah sovremennogo Atyrau, Kazak handygynyn 550 zhyldygyna arналған «Kazak handygynan – egemen Kazakstanga» atty halykaralyk gylymi-tazhiribelik konferencija materialdary*. 25-26 kyrkvjek, Atyrau. (in Rus).
- Tarihi tulgalар 2004 – *Tarihi tulgalар. Eset, Aldar, Murat, Shernijaz* 2004, Almaty, 58p. (in Kaz).
- Ondasynov 1974 – Ondasynov, N 1974, *Parsyshe-kazaksha tusindirme sozdik*, Almaty, 243p. (in Kaz).

Средневековый город Актобе-Лаэти

Касенов Марат Сейтжанович

старший преподаватель Атырауского государственного университета имени Х.Досмухамедова. Республика Казахстан, 060011, г.Атырау, пр.Студенческий, 212. E-mail: kasenov.1959@mail.ru.

Аннотация. В статье отражены исследовательские работы проведенные на средневековом городище Актобе-Лаэти в Атырауском регионе. С помощью собранных за последние годы данных автор делает новые концептуальные гипотезы. Проводится анализ легенд и источников. В определенных отраслях науки касательно Западно-Казахстанского региона сложилось мнение, что, якобы, неблагоприятные природные условия и связанная с этим социально-экономическая ситуация не способствовали развитию оседлой культуры. Однако, как показывают исследования последних лет в регионе имеются в наличии десятки городов и других древних и средневековых населенных пунктов. Один из которых – это город Актобе-Лаэти. Согласно результатам проведенных научно-исследовательских работ указанный город имел определенный социально-политический статус и был одним из крупных городов средневековья в пределах отмеченного ареала. В эпоху Золотой Орды город Актобе-Лаэти был одним из значимых пунктов расположенных на оси Великого Шелкового Пути, соединявшего Европу и Азию. Благодаря транзитной торговле город быстро развивался.

По всей видимости, город был узловым пунктом в пределах обозначенного региона и здесь останавливались практически все торговые караваны. Вместе с тем в городе было развито ремесленное производство и соответственно торговля своей продукцией. С развитием города росло благосостояние правителей и простых жителей, появлялись новые ремесленные кварталы, которые объединялись в более конкурентоспособные цеха. Гончары, железных дел мастера, ювелиры, цеха кирпичников реализовывали свою продукцию внутреннему и внешнему потребителю. Некоторые вопросы последнего аспекта отражены в статье.

Также автор приводит свое мнение касательно первоначального наименования города.

Ключевые слова: средние века; города; населенные пункты; торговые пути; исследования: оседлость.

Medieval city Aktobe-Laeti

Kassenov Marat Seytzhonovich

H.Dosmukhamedov Atyrau State University. The Republic of Kazakhstan, 060011, Atyrau, 212 Studencheskyi avenue. E-mail: kasenov.1959@mail.ru.

Abstract. The article presents the research conducted in Atyrau, Aktobe city – Laeti. Thanks to the data collected in recent years, the author makes new conceptual hypotheses. The analysis of legends and sources is made. There is a stereotype about the West Kazakhstan region's unfavorable nature and economic-social situation, which does not contribute to the development of cities and towns. The studies over the past years have shown that there are dozens of cities and towns in the region. One of them is the city of Aktobe-Laeti. Studies show that it had – socio-political status and was one of the major cities of the Middle Ages. In the era of the Golden Horde, the city was one of the most important points along the Silk Road, which connected Europe and Asia. Due to transit trade, the city developed rapidly.

All caravans passed the city. However, crafts flourished in the city and they traded their own goods to traders. The city coffers boosted, new crafts districts appeared in the city, which later united in more adapted production facilities. Ceramic potters, iron masters, jewelry masters, shops manufacturing clay bricks sold their products to local and foreign markets.

This problem is reflected in the article.

However, there are different hypotheses about the origin of the city name. The author gives his concepts.

Keywords: the Middle Ages; cities; settlements and trade routes; research in the settlements and towns; causes of the development and fall of settlement; peculiarities of the medieval city